

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

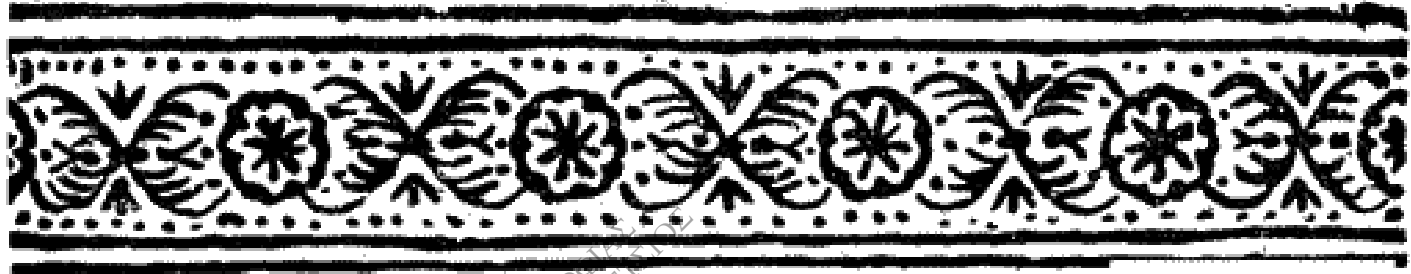
ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1944

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 - ΣΤΑΔΙΟΥ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ο «ΔΑΪΔΑΛΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ»,

Ὁ Σικελιανός με τὸ ἔργο του «Ὁ Δαΐδαλος στὴν Κρήτη»¹ ἐκπληρώνει ὅσο ποτὲ γόνιμα τὴν ἀποστολὴν, ἐπικαιρικὴ μαζὶ καὶ ὑπερκαιρικὴ, τοῦ μεγάλου Ποιητῆ· πραγματοποιεῖ μιὰ ὑπέροχη προσφορά ὄχι ἰσὸν χωρὸν ἀπλῶς τῆς ποίησης, ἀλλὰ σὲ τὸ χωρὸν τοῦ ἀδιαίρετου πνεύματος.

Ἄν θέλαμε σὲ μιὰ πυκνὴ ἔκφραση ν' ἀποδώσουμε τὴν οὐσίαν τοῦ μύθου, θὰ λέγαμε πὼς εἶναι τὸ δράμα τῆς ἐλευθερίας, ποὺ παίζεται ταυτόχρονα καὶ σύνθετα σὲ πολλὰ ἐπίπεδα, — θρησκεία καὶ ἱερατεῖο, κοινωνικὴ διάρθρωση, γυναικεῖα ψυχὴ, ὁ φορέας τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, πρὸ πάντων ὁ ἥρωας τοῦ πνεύματος, — καὶ ποὺ ἐπιστέφεται μετὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν θριαμβικὴν φυγὴν τοῦ πνεύματος πρὸς ἄλλους θεοὺς.

Ἡ οὐσία τοῦ μύθου, ὅσο κι' ἂν ἐμφανίζεται καὶ δραματικὸ καὶ ἱστορικὸ προσδιορισμὸν αὐστηρὸν καὶ ἔντονον, κατέχει ὅμως, μετὰ τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς, μιὰ οὐσιαστικὴ παρουσία ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ συγκεκριμένου δράματος καὶ τῆς ὀρισμένης ἐποχῆς. Ἀληθινά, ἂν ἐπιχειροῦσε κανεὶς νὰ ἐναρμονίσει, ὅσο μπορεῖ νὰ γίνῃ, ὑπερνικῶντας κάθε ὑπερβολὴν καὶ κάθε μονομέρεια, τὰ πιὸ σημαντικὰ πορίσματα τῆς μέχρι σήμερον ἐπιστήμης, — εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ φιλοσοφικὸ αὐτοκαθορισμὸν τῆς ζωῆς εἴτε γιὰ τὰ βασικὰ θέματα τῆς θρησκειολογίας ἢ τῆς ψυχολογίας ἢ τῆς κοινωνιολογίας, καὶ εἴτε ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ ἀτόμου μετὰ τὴν ἠθικὴν ἀγωνίαν του εἴτε ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς πολιτείας μετὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, — καὶ ἔπειτα μετὰ ἕναν τέτοιον ἐξοπλισμὸν ἐρχόταν ν' ἀντιμετωπίσει τίς ἀντίστοιχες «θέσεις» ποὺ περιέχει ἢ προϋποθέτει ἢ ἀνάπτυξιν τοῦ μύθου, εἶναι ὅπως ὅποτε βέβαιον ὅτι θὰ ἔβρισκε τίποτε ν' ἀντιτάξει στὴν ἀλάθητον καὶ πάνσοφον σύλληψιν καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν φάσεων τῆς ψυχῆς καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας, καὶ προπαντῶν τῶν πεπωμένων καὶ τῶν αἰτημάτων τῆς ζωῆς. Εἶναι τὸ χάρισμα τοῦ ἀληθινοῦ Ποιητῆ, σὲ μιὰ συνθετικὴν σύλληψιν νὰ κα-

τέχει κάποτε ἄμεσα καὶ ὀλικά ὅτι κερματικά καὶ ἔμμεσα προβάλλει ἢ λογοδοτικὰ ὑπεύθυνα ἢ καὶ εἰδικευμένη ἐπιστήμη.

Γιὰ νὰ παρουσιαστῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ μόνον ἡ σημασία τοῦ ἔργου, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαρθεῖ στίχο μετὰ στίχον τὸ βάθος καὶ τὸ βάρος τῆς πνευματικῆς οὐσίας του, καὶ παράλληλα νὰ ἀνασυντεθοῦν στὴν ἀνάγλυφον μορφήν τους τὰ πρόσωπα τουλάχιστον τοῦ Δαΐδαλου, τοῦ Μίνωα, τῆς Πασιφάης, τοῦ Ἴκαρου. Ἄπο λόγους ὅμως καιρικοῦς, προσωπικοῦς καὶ ἐξωπροσωπικοῦς, δὲ μπορεῖ σήμερον νὰ πραγματοποιηθῇ μιὰ τέτοια μελέτη. Ἔτσι, ἀφοῦ δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει αὐτὴ, καὶ ἀκόμη πρὶν ἐμφανισθῇ «Ὁ Δαΐδαλος στὴ Σικελία», ἀξίζει ἰσῶς καὶ ἡ περιορισμένη προσπάθεια, νὰ φωτισθῇ ὁ ἐσωτερικὸς εἰρημὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ Δαΐδαλου μόνον.

* * *

Ἡ σωματικὴ διάπλασις τοῦ Δαΐδαλου παρουσιάζεται ἄμεσα ἀπὸ τὸν ἴδιον ποιητὴν μετὰ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ λόγια· «στιβαρὸς κι ἀνάλαφος μαζὶ, σὺν ὄλῃ τῇ δύναμει του, σφυρηλατημένη ἐπίμονα σὲ τὸ σῶμα του καὶ στὴ μορφήν του, ἀνυπολόγιστη σὲ μάτι ἀλλὰ σὲ βάθος φοβερὴ, νὰ ἴναι ὄλη σκεπασμένη ἀπὸ ἕναν ἡρεμὸν ρυθμὸν» (σ. 1184). Εἶναι ἡ πιὸ ἀδρὴ εἰκόνα τοῦ σωματικοῦ βάθρου τῆς «εὐφυίας» σύμφωνα μετὰ τὰ πορίσματα τῆς νεώτερης ἐπιστήμης, ποὺ ἄλλωστε ἐπικυρώνουν τὸν πλατωνικὸν ὀρισμὸν τοῦ «εὐφυοῦς» μετὰ συμπερίληψιν καὶ τοῦ σωματικοῦ στοιχείου.

Ὁ ψυχικὸς προικισμὸς τοῦ Δαΐδαλου — τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν ροπῶν τῆς ψυχῆς του, — καθὼς βέβαιον διαπιστώνεται ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις πρὸς τὰ ψυχικὰ του δυνάμει, ἀπὸ τὴν ἀκραία ἔντασιν καὶ ἀπὸ τὴν πληθωρικὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἔργων του, εἶναι ὁ ψυχικὸς προικισμὸς τῆς «μεγαλοφυίας». Ὅπως κάποια τιτανικὰ πνεύματα στὴν Ἀναγέννησιν, καὶ πολὺ πιὸ ἔντονα ἀπ' αὐτὰ, δὲν εἶναι ἀπλῶς δαιμόνια τεχνικὴ διάνοια· ἔχει ἀκόμη τρυφερὴν ψυχὴν ποιητῆ, στοχαστικὴν ἔξαρσιν φιλόσοφου, ὀργανωτικὴν ἱκανότητα πολιτικοῦ, ἐκστατικὴν νοσταλγίαν μύστη, κατανυκτικὴν κλίσιν ἑραστή, παιδαγωγικὴν φλογερότητα προφήτη, θεληματικὴν ἡρώα

1. Δημοσιεύθηκε στὴ «Νέα Ἑστία» τοῦ 1943 (σ. 1172-1192 καὶ σ. 1221-1241), καὶ ἔπειτα σὲ χωριστὸ τεύχος. Οἱ παραπομπὲς τῆς μελέτης γίνονται στὴ «Νέα Ἑστία».

λυτρωτή. Η ψυχολογία της μεγαλοφυΐας, ή συγχρόνη και ή αρχαία, θά μπορούσε νά καθιερώσει σάν κατ'έξοχήν παράδειγμα μιὰ τέτρια φύση· μιὰ φύση πού επιτρέπει στον άνθρωπο, πότε νά μεγαλουργεί μέ την ανάβλυση τῶν δημιουργικῶν του δυνάμεων καί πότε νά βυθίζεται σέ χάος συναισθήματος πένθους μαζί καί χαράς, πότε νά ὑψώνεται στήν πιό ἀδιάλλακτη αὐτοσυγκέντρωση καί πότε νά χάνεται στήν πιό ἀπρόσωπη ἀγάπη.

Ἐφοδιασμένος ἀπό τή φύση μέ τέτοια χαρίσματα ἔρχεται ὁ Δαίδαλος στόν κόσμο. Δέν ἔρχεται ὁμως ἀπλῶς στόν κόσμο μέ τὰ μοναδικά αὐτά χαρίσματα, ἔρχεται καί σέ ὀρισμένο σημεῖο τοῦ κόσμου, βρίσκει σέ περιβάλλον ἐδαφικό καί ἀνθρώπινο, πού πρόκειται ἀπό τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του νά ἐπιδράσει ἐπάνω του μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἔγκαιρα νά ἀξιοποιήσει τὰ φυσικά του χαρίσματα, νά ἐκδηλώσει καί νά ἀναπτύξει τίς ἔμφυτες προδιαθέσεις καί δυνατότητες τῆς ψυχῆς του. Γεννιέται στήν Ἀθήνα καί ἀπό πατέρα τόν Εὐπάλαμο. Ἡ Ἀθήνα καί στήν προκλασική αὐτή ἐποχή εἶναι ἡ ἐπώνυμη γῆ τοῦ πνεύματος. Ὁ μῦθος τοῦ πλατωνικοῦ Τιμαίου χωράει νά περιλάβει στήν αἴγλη τῆς Ἀττικῆς καί τή γέννηση τοῦ Δαίδαλου. Καί, ἡ πιό εἰδική συντυχία, ὁ πατέρας του ὁ ἴδιος εἶναι ἀνθρώπος τῆς Τέχνης. Ἐτσι, καί τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του περνοῦν μέσα στή θαλπωρή τῆς πιό πνευματικῆς ἀτμόσφαιρας τῆς ἐποχῆς. Ἡ τεχνική του ἐπίδοση δοκιμάζεται καί πλάθεται μέσα στό ἐργαστήρι τοῦ πατέρα του καί ὅλα ὁμως γύρω τρέφουν γόνιμα τὸ πνεῦμα του καί δουλεύουν θετικά τὸ χαρακτήρα του. Καί εἶναι, ἀπό τὰ πρῶτα αὐτά χρόνια, ἐναγώνια καί συνειδητά πολυμοχθη ἡ στάση του στή ζωή. Ἡ ψυχὴ του «Ἀπό νιά, σάν τὸ σκουλήκι | πού τὸ ξεχώνιασε τσαπί, νά βγεῖ ἀγωνιέται | μέσ' ἀπ' τὴ λάσπη στόν ἀγέρα...» (σ. 1222).

Ἐτσι προχωρεῖ ὁ Δαίδαλος στήν ἀνδρική ἡλικία. Τότε ὁμως ἕνα περιστατικό συγκλονιστικό ἔρχεται νά προσδιορίσει ἀνέκκλητα τὴ στάση του ἀπέναντι στή ζωή (σ. 1222). Μιὰ δολοφονική ἐπίθεση ἀπὸ φθόνο γιὰ τὴν ἀριστεία του στήν τέχνη, καί ἡ ἀκατάσχετη αἰμορραγία, εἶναι σὰ νά φέρνει τὴν ὑπαρξή του ἔξω ἀπ' τὸν κόσμο, πολὺ μακριὰ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὁ θάνατος γιὰ πολλὴ ὥρα βρίσκεται ἐπάνω του. Ἐτσι καί ἡ ἐπιστροφή του ἔπειτα στή ζωή, καθὼς ξαναβρίσκει ἀργὰ τίς αἰσθήσεις του, δέν ἀποτελεῖ πιά ὀλικὴ ἀπόσπαση ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ θανάτου. Ἡ δύναμη τοῦ θανάτου γίνεται ἀπὸ τότε τὸ ἔμβλημα τῆς ζωῆς του γιὰ πάντα.

Τὸ πραγματικὸ περιστατικὸ τῆς ἐπαφῆς μέ τὴν κατάσταση τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ ἐσώψυχη παρόρμηση γιὰ ἕνα πνευματικὸ γεγονός καίρια ἀναπλαστικὸ τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἡ βαθύτατη ἐπίγνωση τῆς μηδαμινότητας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς ἀπέναντι στήν ἀπειρότητα τῆς ἀνυπαρξίας, καί πιὸ πέρα ἡ ἀποκαλυπτικὴ προβολὴ τῆς ἀνυπαρξίας σάν ἀρχῆς καί οὐσίας τῶν πάντων. Τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζεται σάν ἀπόσπασμα ἀσήμαντο μέσα στήν ἀέναη σειρά τῶν γενέσεων, πού καί αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντο ἐπεισόδιο μέσα στήν ἀπειρότητα τῆς ἀνυπαρξίας, — σάν προσωρινὸ ἔτσι ὑποκατάστατο τῆς ἀνυπαρξίας. Καί ἔτσι, μόνο ἔτσι, γίνεται δυνατὴ ἡ ἀπολύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τίς πιὸ κοινές καί πιὸ βαριές ἀδυναμίες· ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια τοῦ ἀτομικισμοῦ, ἀπὸ τὴ δουλεία στήν ἡδονή, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ θανάτου. Χωρὶς τὴ βασική αὐτὴ ἀπολύτρωση, χωρὶς τὴ συμφιλίωση μέ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, πού εἶναι ἡ προϋπόθεση καί ἡ ὀλοκλήρωση στή βασική αὐτὴ ἀπολύτρωση, παραμένουν κλεισμένοι γιὰ τὸν ἀνθρώπο οἱ δρόμοι τῆς μεγαλουργίας στή ζωή, οἱ δρόμοι τῆς ἀνάβασης στήν ἐλευθερία.

Ἡ συμφιλίωση αὐτὴ, ἡ συζωὴ μάλιστα, μέ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, πού καθιερώθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς μηδαμινότητας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, ὕστερα ἀπὸ τὴ μόχλια ἐμπειρία τῆς ἐπαφῆς μέ τὴν κατάσταση τοῦ θανάτου, ἡ θεμελιακὴ αὐτὴ πνευματικὴ πράξη ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ Δαίδαλο *Πρώτη Νύχτα* τῆς ζωῆς του· εἶναι ὁ πρῶτος ἀναβαθμὸς στήν αὐτοσυνείδηση (τῶν πεπρωμένων καί τῶν αἰτημάτων) τῆς ζωῆς του. Καί εἶναι ἀναρίθμητες οἱ περιπτώσεις μεγάλων ἀνθρώπων καί μεγάλων πολιτισμῶν, πού στήν ἀνάπτυξη τῆς μοίρας τους προβάλλει μυσταγωγὸς ὁ θάνατος¹.

Ἡ ζωὴ ὁμως, καί πέρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, φέρνει τὸ Δαίδαλο ὄλο καί σέ βαθύτερη αὐτοσυνείδηση. Εἶναι τώρα ἡ πανελλήνια συνάθροιση τῶν ἡρώων μέσα στήν Ἀργώ καί βέβαια μαζί μέ τοὺς ἄλλους καί αὐτός, ὁ δαιμόνιος ναυπηγὸς τῆς. Ἐκεῖ, «μιὰ νύχτα, ἀνάμεσα οὐρανοῦ καί τοῦ πελάγου», ἀνεβασμένος στήν πλώρη, σέ μιὰ στάση μεταρροίωσης, ὁ πιὸ θρυλικὸς καί πιὸ ἀγνὸς ἥρωας τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ὀρφέας, διασπώντας τὴ στοχαστικὴ προσήλωση ὄλων στό χρυσὸ Δέρας, προφέρει σάν ἀπόκοσμος τὴν ὑποβλητικὴν διδασκαλία του.

Εἶναι ἡ «μύηση» στήν ἐντολὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν κάθαρση ἀπὸ ὅ,τι ὀλικὸ καί ἐμπειρικό, καί τὴν ἔνωση ἔτσι μέ τὴν ὑπερούσια Ἀρχὴ καί τοῦ Κόσμου καί τοῦ Νοῦ. Πρῶτα, οἱ δυὸ ὕψιστες δυνάμεις τῆς Πλάσης, ὁ ἥλιος καί τὸ φεγγάρι, οἱ πάνσπετες αὐτὲς θεότητες τῆς Πρωτοϊστορίας,

1. Καί ἄλλοῦ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση ἐμφανίζεται ἡ λειτουργία αὐτὴ τοῦ θανάτου. Ἐπιγραμματικὰ ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν Ἀδάκρυτο τοῦ Παλαμά. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀσκραίου» βάζει στό στόμα τοῦ Ἀδάκρυτου τὰ λόγια· «Κι' ἦπια γιὰ νὰ ξεδιψῶσω ἀπ' τὸ Χάρο μου νερό». Ἴδε *Συγκοιτῆ*, «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γόφτου τοῦ Κ. Παλαμά», 1936, σ. 59.

είναι κάτι άσημαντο στη μικρότητά του. Έπειτα, και οι αντίστοιχες έκδηλώσεις της ψυχής, ή δραση σάν ή κατ' έξοχήν αίσθηση, και τὸ όνειρο σάν ή κορύφωση τῶν συναισθημάτων, είναι πάλι κάτι τὸ ανάξιο στην πενιχρότητά του. Τὸ ζεύγμα μάλιστα τοῦ ήλιου και της ψυχής είναι απλῶς μιὰ απειληλή σύνθεση («ὁ ήλιος... ψαρεύει την ψυχή Σας σέ δίχτυα δλόχρυσας»)· τὸ άλλο ζεύγμα, τοῦ φεγγαριου και της ψυχής, είναι απλῶς μιὰ πνευματική σπατάλη («και βγαίνει τὸ φεγγάρι, και σπαταλάτε μέσα σ' όνειρα τὸ νοῦ Σας»). Υπάρχει όμως ακόμη για τὸν άνθρωπο και ή «μαύρη νύχτα», μοναδική γι' αὐτόν ευκαιρία λύτρωσης. Δέν είναι ή νύχτα τοῦ ρομαντισμοῦ της βόρειας ευρωπαϊκής ψυχής, δέν είναι ή γιομάτη θάματα και σπαρμένη μάγια νύχτα. Είναι ή ολοσκότεινη, ή τέλεια νύχτα· ή έλλειψη τῶν απειληλῶν είτε πραυντικῶν έκδηλώσεων τοῦ υλικου σύμπαντος (τῶν άχτιδῶν τοῦ ήλιου είτε τοῦ φεγγαριου φέγγους) και τῶν αντίστοιχῶν έκδηλώσεων της εμπειρικής ψυχής (δρασης είτε όνειρου). Η τέτοια νύχτα και μόνη της αποτελεί έκκληση για τὸν άνθρωπο ν' αντιμετρηθεῖ με την άβυσσο. Όμως και ρητά ή ψυχή τοῦ Όρφέα έξορκίζει τὸν άνθρωπο νά μή χάσει την προνομακή αὐτή ώρα· καθώς τώρα έχει άφανιστεί κάθε έξωτερική τουλάχιστον αίτια για υλική και εμπειρική επιβάρυνση, νά συντάξει σέ μιὰ υπέρτατη προσπάθεια όλες τις δυνάμεις της ψυχής του, ίσως έτσι ζήσει για μιὰ στιγμή την υπερούσια, και μόνη γνήσια, πλήρωση, την επικοινωνία με τὸν «Αθέρα», όπου έχει ρίζες ὁ «Νοῦς», όπως και «ὁ Απόλλωνας» «πὸ πάνω απ' όλα τ'άστρα έχει... τις ρίζες του βυθίσει», την ένωση έτσι τοῦ Νοῦ με την υπερούσια Αρχή τοῦ Κόσμου και Αρχή του.

Η «όρφική» αὐτή «μύηση», ή πνευματική ανάταση πέρα από τις υλικές δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος και τις εμπειρικές στάσεις της ψυχής, ονομάζεται από τὸ Δαίδαλο Δεύτερη Νύχτα της ζωής του· είναι ὁ δεύτερος αναβαθμός στην αυτοσυνείδηση (τῶν πεπωμένων και τῶν αίτημάτων) της ζωής του. Ὁ πρώτος αναβαθμός, ή συμφιλίωση με τὸ θάνατο, άφοῦ συντελεστεί σέ μιὰ κρίσιμη στιγμή, αποτελεί πιά μιὰ άρνητική απλῶς προϋπόθεση για την ελεύθερη κίνηση της ζωής. Ὁ δεύτερος αναβαθμός τώρα, ή «όρφική μύηση», αποτελεί, και άφοῦ συντελεστεί και έπειτα, μιὰ θετική πλήρωση της ζωής, και μιὰ άμεση ώθηση σέ αγωνιστική στάση. Και είναι ὁ κοσμοϊστορικός δρόμος της φιλοσοφίας, ὁ έσχατος και αναγκαίος σταθμός της, ὁ μόχθος πρὸς τὸ «μέγιστον μάθημα».

Και όμως ή ζωή, στην ίδια μάλιστα φάση της, φέρνει τὸ Δαίδαλο σέ ακόμη βαθύτερη αυτοσυνείδηση. Αλλά τώρα, ὁ τρίτος πιά αναβαθμός δέν έρχεται, όπως οι άλλ-

λοι δύο, σάν μιὰ συγκεκριμένη κατάκτηση. Η όρφική μύηση περιέχει απλῶς την έξαγγελία του. Υστερα από την υποβλητική τέλεση της Δεύτερης Νύχτας, ὁ Δαίδαλος άτενίζει, αλλά μόνο άτενίζει, μέσα σέ μιὰ επιβλητική τώρα ατμόσφαιρα, την Τρίτη Νύχτα της ζωής του (σ. 1224). Καθώς ή Άργῶ πλέει κοντά στον Καύκασο, γεμίζει ὁ αέρας από τις κραυγές τοῦ δεσμῶτη Προμηθέα, τοῦ πρωτομάρτυρα Τιτάνα τοῦ πνεύματος. Και τότε, σάν άπάντηση στις κραυγές τοῦ μάρτυρα, ὁ Όρφέας ονομάζει τὸν ὕψιστο για τὸν άνθρωπο αναβαθμό αυτοσυνείδησης, τὸν αναβαθμό της δικαιοσύνης· και τονίζει μόνο την άπεραντοσύνη για τὸν άνθρωπο της δικαιοσύνης (σ. 1224, στ. 8-12), και ακόμη πῶς ὁ ὕψιστος αὐτός αναβαθμός είναι άπρόσιτος για δσους δέν πέρασαν απ' τὸν προηγούμενο.

Έτσι, ή μυστική φωνή τοῦ Όρφέα όρίζει στη δικαιοσύνη τὸ θρόνο της, και μαζί την περιοχή της και τούς πιστούς της. Πρώτα, ονομάζει την άξια της ὕψιστη, και έτσι άνάγει την ὕπηρεσία της σέ κύριο και αναγκαίον τρόπο για την άξια πλήρωση της ζωής. Έπειτα, τονίζει πῶς ή παρουσία της δέν είναι για τὸν άνθρωπο άτομικό απλῶς γεγονός, κάτι πού ολοκληρώνεται στο χώρο της ατομικής του ὕπαρξης, όπως και ή «έπίγνωση» της μηδαμινότητας της ατομικής του ὕπαρξης και ή «κάθαρση» της ψυχής του από ὅτι υλικό και εμπειρικό· είναι άθλος με άπρόσωπη ανάπτυξη, χρέος άπέναντι σέ κάθε ανθρώπινο πλάσμα. Και ακόμη εκφράζει κατηγορικά ὅτι με τόση πίστη διακήρυξε ή πλατωνική ιδιαίτερα φιλοσοφία· ὅτι τελικά τή δικαιοσύνη ένσαρκώνει μόνο ὁ φιλόσοφος, ὅτι άκέραιη σχέση με τή δικαιοσύνη, με την ήθική, όπως θά λέγαμε σήμερα, δέ μπορεί νά έχει άλλος από τὸ φιλόσοφο,— από αὐτόν δηλαδή πού, προικισμένος από τή φύση με έξαιρετικές ψυχικές δυνάμεις, έτυχε και στο εἰονικό κοινωνικό περιβάλλον, ώστε νά περάσει από ήθική και πνευματική καλλιέργεια, ολοένα βαρύτερη και βαθύτερη μέχρι τὸ «μέγιστον μάθημα».

Η μύηση στη δικαιοσύνη ήταν για τὸ Δαίδαλο, όπως είναι και για κάθε μεγάλη προσωπικότητα, ή πιά άποφασιστική ώρα της ζωής του. Αὐτή πιά όρίζει κάθε ώρα της ζωής του. (Γιατί άλλωστε έτσι ακριβῶς είναι, σάν προσωπικό πρόβλημα, ή δικαιοσύνη. Αὐτή μόνο ζητάει την όλική πλήρωση της ζωής, και έτσι είναι όλική— και γι' αὐτό και ὕψιστη— άρετή τοῦ ανθρώπου· δέν κατέχει όρισμένη απλῶς στιγμή της ζωής, έχει την εἰθὺνη για κάθε στιγμή της ζωής, και μάλιστα σέ συντονισμό με όλες τις άλλες· έχει νά όρίσει σέ κάθε μελλοντική στιγμή, και από την δραση τοῦ όλου της ζωής, τὸ πῶς αξιοπεριεχόμενο. Έτσι, και όλα, δσα μπορεί νά γίνουν περιεχόμενο της ζωής, αὐτή τῶ

κρίνει και αποφασίζει αν αξίζουν ή όχι να γίνουν και όλα αυτά έτσι υποτάσσονται και συνθέτονται στην ενέργεια της δικαιοσύνης.) "Όλα τὰ ἄλλα, καὶ τὰ πῶς τίμα ὡς τώρα χαρίσματα καὶ μελήματα τῆς φύσης του καὶ τῆς ἱστορίας του, καὶ ἡ ἴδια ἡ Τέχνη του, ὑπηρετοῦν πᾶς στό λόγο τῆς Δικαιοσύνης, τείνουν ὁμόρροπα τὸ σκοπὸ τῆς.

«Κι ὁ λόγος ἔπεσε σὰ σπόρος
μέσ στην καρδιά μου, κι ἀπὸ τότε τότε κλώθει
ὅπου σταθεῖ, μέρα καὶ νύχτα, τότε κλώθει,
πάνω ἀπ' τὴν Τέχνη μου, τῆς Τέχνης μου σὰ μὰ 'ναι
τὸ ἀληθινότερο, βασιλίσσα, σημάδι.»

***

"Ἐτσι, μὲ συγκροτημένη προσωπικότητα, μὲ ἄρτια συνείδηση τῆς στάσης ἀπέναντι στὴ ζωὴ, ἔρχεται ὁ Δαίδαλος στὴν Κρήτη. Καὶ βρίσκει ἐκεῖ ἕνα ἔδαφος, ποὺ ζητοῦσε τὶς πλούσιες δυνάμεις του καὶ τὴν αποφασιστικὴ γιὰ ὅλα παρουσία του, μιά εὐκαιρία πάντοτε νὰ ἀσκήσει τὸ ἦθος του (σ. 1228), νὰ προχωρήσει στὴν ἐδραίωση τῆς δικαιοσύνης. Ἡ δράση του ὅλη στὴν Κρήτη δένεται μὲ τὴν Τρίτη Νύχτα τῆς ζωῆς του· εἶναι ἕνας σταθμὸς στὴν ἀπέραντη προσπάθεια νὰ πατήσει σταθερά, νὰ κρατηθεῖ ὀριστικὰ μέσα στὴν Τρίτη Νύχτα (ἔτσι, «στὴν τρίτη τώρα μπαίνω», σ. 1222, καὶ πάλι «μπαίνω στὴν τρίτη μου Νυχτιά», σ. 1240), μιά φάση στὴν ἀνεξάντλητη προβολὴ καὶ ἐκπλήρωση τοῦ αἰτήματος τῆς δικαιοσύνης.

***

Στὴν Κρήτη τότε ὑπάρχει πολιτικοθρησκευτικὸ καθεστῶς, ὑποδειγματικὸ στὴν αὐστηρότητα τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης. Στὸ θρόνο βρίσκεται ὁ Μίνωας, ποὺ καὶ στὸ πρόσωπό του, τυπικὰ μάλιστα, ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἡ ἱστορικὰ γνώριμη διάψευση τῶν ἀρχικῶν ἐπαγγελιῶν καὶ προσδοκιῶν στὰ «τυραννικά» πολιτεύματα (Πλάτωνος Πολιτεία 565c — 569c)· ὁ θεόπεμπτος καὶ ἐμπνευσμένος προστάτης καὶ ἀναμορφωτῆς τοῦ λαοῦ ἔχει γίνεῖ ἀμελικτὸς δυνάστης ποὺ συνειδητὰ ἐνσαρκώνει τὴ «δύναμη» καὶ θυσιάζει τὰ πάντα γιὰ τὴν ἀντιστοιχίαν σ' αὐτὴ «τάξη» (σ. 1173-1174).

Θυμούνται ἀκόμη κάποιοι ἀπ' τοὺς γεροντότερους τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Μίνωα στὴν ἐξουσία, καὶ ἀναπολοῦν μὲ νοσταλγία τὰ ἐννιά πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας του. Τὰ πάντα ἔλαμπαν ἑορταστικὰ γύρω στὴν ἀγνότητα καὶ στὴ δροσερότητα τοῦ νεαροῦ ἀρχοντα, ποὺ ἀνεβαίνει στὸ ἅγιο βουνὸ καὶ κατεβαίνει θεόπνευστος νομοθέτης. Κάτω ἀπὸ τὶς εὐλογίες τῆς παλιᾶς θρησκείας, καὶ μὲ τὴ λατρευτικὴ ἀγαλλίαση ὄλων, ἐντολοδόχος αὐτὸς τοῦ νέου

Θεοῦ, ἐγκαινιάζει τὸ καθεστῶς ποὺ πρόκειται ν' ἀνυψώσει τὴ μέχρι τότε θρησκεία, τὴν ἀρχέγονη θρησκεία τῆς Μάνας Θεᾶς, στὴν ἐξελιγμένη μορφή της μὲ τὸ νέο Θεό. τὸ Δία, ποὺ βγήκε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς κ: ἀπ' τὴ στοργή της. Καὶ ἔπειτα, πραγματικά, στὰ πρῶτα ἐννιά χρόνια, κρατᾶει ἡ εἰδυλλιακὴ κατάσταση, ὅπου κοινὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς γιὰ ὄλους καὶ γιὰ ὄλες, ποὺ δὲν ξεχωρίζουν μεταξύ τους οὔτε ἀπὸ φύλο οὔτε ἀπὸ ἡλικία, ἔτσι καθὼς ἀξιῶνει πρὸ πάντων ἡ στοργικὴ γυναικεία ψυχὴ (σ. 1174), καὶ ἡ συμβολικὴ τῆς Θεότητος, ἡ Μάνα Θεὰ τῆς παλιᾶς θρησκείας, ἡ ἐνιαία Μῆτρα τῆς Ζωῆς, ὅπου ἀδιαφόριστα σὰν ἀδέρφια ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα (ἀκόμη καὶ ὅλα τὰ ὄντα) τείνουν νὰ φτάσουν καὶ νὰ λυτρωθοῦν (σ. 1183).

Ἀπάνω ὅμως στὸν ἑνατο χρόνο γίνεται ἡ μεταστροφή τοῦ Μίνωα. Ἡ ἀποστολὴ του νὰ ἐφορεύει ἀγρυπνα γιὰ τὴν εὐμοιρία τοῦ λαοῦ του, ποὺ γι' αὐτὴν ὑπάρχει ὁ θρόνος του, χάνεται ὀλωσδιόλου στὴ συνείδησή του, καὶ στὴ θέση τῆς ὑψώνεται ὁ θρόνος του σὰν αὐτοσκοπός, ποὺ γιὰ τὴν ὕπηρεσία του καὶ μόνο, γιὰ τὸ πλοῦτισμα καὶ γιὰ τὸ μεγαλεῖο του ὑπάρχει καὶ μοχθᾶει ὁ λαὸς τῆς Κρήτης (σ. 1175). Καὶ ἀπὸ τότε στυγνὴ ἡ ἐπιταγὴ τῆς ἐξουσίας (σ. 1174, στ. 22) χώρισε τὸ λαὸ σὲ κλειστὲς τάξεις, στοὺς ξωμάχους, βαλμένους νὰ δουλεύουν βασιανισμένα γιὰ νὰ τρέφουν ὄλους τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ νὰ θησαυρίζει ὁ Μίνωας (σ. 1178-1179), στοὺς πολέμαρχους, καὶ στοὺς ἱερεῖς· ταυτόχρονα περιορίζει καὶ τὶς γυναῖκες μέσα στὸ γυναικωνίτη· καὶ ἀκόμη, σὲ ξεσπάσματα τυραννικότητας, ἀξιῶνει καὶ τὸ πρὸνόμιο, αὐθαίρετα νὰ κανονίζει ποιὲς γεννήσεις ἐπιτρέπονται καὶ ποιὲς ἀπαγορεύονται στὸ λαὸ (σ. 1179). Ἀπὸ τὸ καθεστῶς πᾶς τῆς παλιᾶς θρησκείας δὲν ἀπόμεινε τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια αὐτονομία στὶς τελετὲς τῆς λατρείας (σ. 1174). Ἐτσι ὅμως τώρα κουφοβράζει ἀπὸ τότε θανάσιμο μῖσος ἀνάμεσα στοὺς ξωμάχους καὶ στοὺς ἄλλους, καὶ ἀκόμη ἀνάμεσα στὶς ἱερεῖες τῆς Θεᾶς καὶ στοὺς ἱερεῖς τοῦ Δία. Καὶ τὸ θανάσιμο αὐτὸ μῖσος δὲν ἀποκοιμίζεται καὶ δὲ σβῆνει, οὔτε μὲ τὰ ταυρομαχικὰ θεάματα, ποὺ συστηματικὰ ὀργανώνονται γιὰ νὰ περισποῦν τὴ σκέψη τοῦ λαοῦ ἀπ' τὴ δυστυχία του (σ. 1176), οὔτε μὲ τὶς ἀπάνθρωπες ποινές, ποὺ ἀπαρέγκλιτα ἐπιβάλλονται σὲ περίπτωση καὶ τῆς παραμικρῆς ἀνταρσίας (σ. 1179). Γύρω ἀπὸ τὸ Μίνωα βρίσκονται πᾶς μόνο οἱ συμπότες στὶς ὀργιαστικὲς διασκεδάσεις του, καὶ μαζί σταυρωτῆδες τοῦ λαοῦ καὶ ἐκμεταλλευτὲς τοῦ μόχθου του (σ. 1176). Καὶ ἔτσι, οἱ ἱερεῖς τοῦ Δία - Ταύρου καὶ στυλοβάτες τῆς ἐξουσίας, ὅποτε χρειάζεται ν' ἀπολογηθοῦν γιὰ τὸ καθεστῶς, ἡ πρὸβᾶλλον μόνο τὴν αὐξημένη δόξα τοῦ κρά-

τους ἀπό τίς πολεμικές ἐπιτυχίες καί τίς σχέσεις μέ τό ἐξωτερικό (σ. 1175), ἡ καί ἐπισείουν ἀπλῶς τήν ἡχηρή παρουσία τῆς τρομερῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Μίνωα (σ. 1176).

Σέ ἀρμονία μέ τήν πολιτική αὐτή διαμόρφωση βρίσκεται ἡ ψυχική διαμόρφωση τοῦ ἴδιου τοῦ Μίνωα· σέ ἀρμονία μέ τήν «τυραννίδα» ὁ «τυραννικός ἀνὴρ». Στά χρόνια ἀκόμη τῆς πρώτης νιότης του, παρασύρεται ἀπό τήν ἐκρηκτική ζωτικότητα τῆς φύσης του σέ πρόωρη ἀμαρτία. Ἄγρια ξεσπάει ὁ ἐρωτικός πόθος του ἐπάνω στήν ἴδια τῆ «μεγάλη παρθένα Ἰέρεια», πού μέ τρυφερότητα ἀδερφῆς ἐπαγρυπνοῦσε γιά τή σωφροσύνη του. Καί ἀπό τότε ἀδιάκοπα καί ἀσυγκράτητα δουλεύει στίς ἐπιθυμίες του, καί κυνηγᾷ μάταια τῆ χαμένη γαλήνη του (σ. 1188-1189). Οὔτε ὅμως καί ὁ γάμος του ἔπειτα μπόρεσε νά βοηθήσει στό σωφρονισμό καί στήν ἀνασύνταξη τῆς ζωῆς του. Ἡ σχέση του μέ τῆ βασίλισσα, ἐκτός ἀπό κάποιες παροδικές ὥρες συνδιαλλαγῆς (σ. 1189), εἶναι ἀδεια ἀπό κάθε ψυχική ἐπαφή· ἀντίθετα, ταραχή μόνο καί ἀπέχθεια καί μαζί δέος φέρνει κάθε φορά στήν ψυχή του ἡ ἐπιβλητική ἀταραξία της. Ἔτσι, ἡ ψυχική του διαμόρφωση μένει διασπασμένη καί ἀναρχημένη στό ἀσίγαστο κέντρισμα τῆς ἐπιθυμίας, στήν ἐναγώνια ζήτηση ἡρεμίας, καί συχνά, καθώς προχώρησε καί ἡ ἡλικία, σέ μιὰ ὀργισμένη νοσταλγία τῶν χρόνων τῆς νιότης του, σέ μιὰ ἀδυσώπητη προσπάθεια νά συντηρήσει τό σφρίγος του (σ. 1190).

Καί ἡ βασίλισσα ὅμως, ἡ Παισιφάη, ἡ γυναίκα μέ τῆ νεκρική ὀμορφιά, βρίσκεται σέ μιὰ τραγική, ὅσο κι' ἂν τραγικά ὑπέροχη, στάση ψυχῆς καί ζωῆς. Τό μυστικό ὄνειρο τῆς πρώτης ζωῆς της, σάν ἦταν ἡ πιό τρυφερή παρθένα τῆς γῆς της, θρεμμένο ἀπό τίς ἐκκλήσεις τῶν ἱερειῶν τῆς Μάνας Θεᾶς, τό ὄνειρο τῆς προσδοκίας τοῦ ἴδιου τοῦ Δία, καί ἔτσι ὁ πόθος νά γίνει «ἄλων μάνα» (σ. 1227), διαλύεται βάρβαρα καί συγκλονιστικά στήν τελετή τοῦ γάμου της μέ τό Μίνωα. Ὑστερα ἀπό τήν πρώτη ἐντύπωση, ὅτι θεός κατέβηκε πλάι της, σέ μιὰ στροφή τοῦ χοροῦ, καθώς ἀντικρῦζεται κατάματα μέ τό Μίνωα, βλέπει τά μάτια του, «ἀπό τῆ δύναμη τήν πρώτη τῆς ἀγνότης ξεκληρισμένα», νά πέφτουν λαίμαργα ἐπάνω στούς ὤμους της, στά χέρια της, στά λαιμά της. Τήν ἴδια στιγμή αἰσθάνεται βαθιά νά ραγίζεται μέ μιᾶς ἡ ἐνόητα τῆς ὑπαρξῆς της ὅπως ἦταν στήν ἀθωότητα καί στήν ἀγνότητα τῆς προσφορᾶς της.

«ὄλ' ἡ ψυχή μου πού... μαλλιά, λαιμά, σφυρά μου, δέν τά ξεχώριζε, μά ὡς κόβει ἕνας κρίνος ἔλεε θά γύρω ἀπ' τό ὄρεπᾶνι του σάν ἔρθει, σά σέ καθρέφτη πού ραγίστη, χωρισμένα τά εἶδε μέ μιᾶς» (σ. 1227).

Ὅμως καί ἔτσι, δέχεται μέ ἐγκαρτέρηση τῆ μοῖρα της, καί μόνο ὑψώνει δέηση στή Θεά, νά γίνει ὁ θνητός ἀντρας της ἀξίος τῆς θέσης του πλάι της (σ. 1228). Ἀλλά ἡ διαφθορά τοῦ Μίνωα εἶναι ἀνεπανόρθωτη, καί σέ λίγο ἡ ἀκολασία του ξεσπάει ἀσυστολη. Ὁ λογισμός του μένει ἀνίκανος νά ἀτενίσει τῆ θέωση πού ζητάει ὁ πόθος της. Ἔτσι, στή συνείδησή της, τό θεϊκό πόθο της «σφάγιον εἶχε πάνω στό ἐφήμερο ὄργιο τοῦ ὁ Μίνωας»· κάτι πού δέν ἐξιλεώνεται οὔτε καί μέ τῆ γέννηση τῆς Ἀριάδνης. Καί ἔτσι, ὅτι ἀπομένει πιά στή ζωῆ της εἶναι ἡ συγκράτηση τῆς ὀργῆς καί τοῦ πόνου της στό ὕψος τοῦ βασιλικοῦ καί ἱερατικοῦ χρέους της, ἡ περισυλλογή τοῦ κόσμου της στά βάθη τῆς ψυχῆς της, καί ἡ συζωή ἐκεῖ μέ τόν ἀτελεύτητο θρῆνο γιά τῆ σφαγίαση τῆς παρθενιαῆς της, γιά τῆ ματαίωση τῆς θεϊκῆς μητρότητας.

Γύρω στήν Παισιφάη, σάν Πρώτη Ἰέρεια, βρίσκονται οἱ Ἰέρειες τῆς Μάνας Θεᾶς, ὅπως οἱ μέλισσες γύρω στή βασίλισσα. Ζοῦν μέ αὐστηρή ἀσκήση καί μέ δλόψυχη εὐλάβεια, ἀφιερωμένες στήν ἰδέα τῆς ἔνωσης μέ τό Θεό, πού εἶναι γι' αὐτές ὁ γάμος καί ὁ θάνατος μαζί. Καί ἀπό χρόνια τώρα εἶναι μέ κατάνυξη προσηλωμένες στή φοβερή σιγή καί στό μέγα λόγο τῆς Παισιφάης, λατρευτικά ὑποταγμένες καί στά νεύματα τῆς ὑπερβατικῆς, ὅπως πιστεύουν, παρουσίας της.

***

Ἀπέναντι στή διαμόρφωση αὐτή τῆς ζωῆς τῆς Κρήτης, ὁ Δαίδαλος, ὁ μυημένος στή δικαιοσύνη, ἀπ' τήν πρώτη στιγμή ἔχει συλλάβει μέ σαφήνεια τό χρέος του· ν' ἀνατρέψει ὅπωςδήποτε τό ἀνελεύθερο καθεστῶς. Καί παρ' ὄλη τήν τρομακτική ὀργάνωση τῆς ἐξουσίας, παρ' ὄλη τήν ἀνυπαρξία δυνάμεων πλάι του, ξεκινᾷ μέ παράτολμη πίστη στό λυτρωτικό ἔργο του. Τό πνεῦμα του, ὑπέρτατη δύναμη, ἔχει τήν ἐντολή, μέ τήν ἐφευρετική καί συνθετική δράση του ν' ἀνακαλύψει τίς ἀναγκαῖες δυνάμεις καί νά παρουσιάσει τίς ἀπαραίτητες περιστάσεις. Μελετᾷ διεισδυτικά τοὺς διάφορους παράγοντες τῆς ζωῆς τῆς Κρήτης, καί ἀναμετράει μέ ἀκρίβεια τίς πιθανές χρησιμοποιοῦσες τους γιά τό σκοπό του. Γρήγορα καταστρώνει τό πρῶτο σχέδιο τῆς ἀπελευθερωτικῆς πολιτικῆς, τό σχέδιο πού περιέχει τῆ φάση τῆς προπαρασκευῆς. Εἶναι ἡ κινητοποίηση ὄλων τῶν χαρισμάτων του, γιά νά κατακτήσει πρῶτα ὅσο μπορεῖ τήν ἴδια τήν κορυφή τῆς ἐξουσίας, τήν ψυχή τοῦ Μίνωα, γιά νά προσεταιριστεῖ ἔπειτα τήν πιό ὀργανωμένη ἀπ' τίς δυσारेστημένες ὀμάδες, τῆ μέχρι θανάτου πιστή ἀκολουθία τῆς βασίλισσας, κερδίζοντας τήν προσωπική ἐμπιστοσύνη τῆς βασίλισσας, καί ἀκόμη γιά νά σφυρηλατήσῃ μέ ὑπομό-

νητική διαφώτιση τὸ ἐπαναστατικὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ, μεταπλάθοντας σὲ συνειδητὴ πολιτικὴ στάση τὴ διάχυτὴ ἔντονη δυσφορία.

Ἡ προσέγγιση τοῦ Μίνωα γίνεται αὐτόματα. Ὁ Δαίδαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μαζί του, σάν καλλιτεχνικὸς σύμβουλος καὶ ὑπηρέτης του. Καὶ ἡ κατάκτηση ὅμως τῆς ἀπεριόριστης ἐμπιστοσύνης του διευκολύνεται ἀπὸ τὴν κρισιμότητα τῆς ψυχικῆς δοκιμασίας του. Ὁ Δαίδαλος, μαζί με τὰ τεράστια καὶ θαυμαστά τεχνικά καὶ καλλιτεχνικά ἔργα ποὺ ἀδιάκοπα σχεδιάζει καὶ ἐκτελεῖ, ἱκανοποιώντας ἔτσι τὴ βασιλικὴ μάταιοδοξία μεγαλοουρίας, ὑπόσχεται ἀκόμη στὸ Μίνωα καὶ μιὰ προσωπικὴ μύηση στὴν καλλιτεχνικὴ θεὰ τοῦ κόσμου, βεβαιώνοντας πρὶν πῶς ὁ ἴδιος ἔχει τὸ θεϊκὸ χάρισμα νὰ κατέχει μυστικὰ στὴν ψυχὴ του τὸν κόσμον ὅλο με τὶς ὀμορφιές του (σ. 1190). Ἔτσι ξυπνάει στὴν κουρασμένη ψυχὴ τοῦ Μίνωα μιὰ ἱλαρὴ ἐλπίδα γιὰ μιὰ λυτρωτικὴ ἀνανέωση τῆς σχέσης του με τὸν κόσμον. Καὶ γιὰ λίγο πραγματικὰ κρατᾷ ὁ Δαίδαλος κυρίαρχα τὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ Μίνωα. Γρήγορα ὅμως ἡ μεγάλη δοκιμὴ γιὰ ἓνα πνευματικὸ ἀναβάπτισμα τοῦ βασιλιά ἀποδειχνεται ἀτελεσφόρητη. Καὶ ἀπὸ τότε πιά ὁ Μίνωας, ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖο ὄνειρο διαλύθηκε, με πείσμα ὅσο ποτὲ παραδίνεται στὴν πιὸ βάρβαρη εἰδωλολατρεία νὰ πραγματοποιεῖ παντοῦ — στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, στίς ἐρωτικές, καὶ σὲ ὅποιες ἄλλες, σχέσεις του — τὴν ὤμῃ βία, ἔτσι χωρὶς σκοπὸ, σὲ μιὰ φρίκη μέθης ὅπου σμίγουν θάνατος καὶ ζωὴ τῶρα πιά ἀισθάνεται σὰ νὰ εἶναι ἀνθρώπος, θεὸς καὶ θηρίο μαζί. Ὅμως καὶ ἔτσι, ἡ ἐπιρροή, ποὺ εἶχε ἀποκτήσει ὁ Δαίδαλος ἐπάνω του, παραμένει ἀνεκτόπιστη καὶ τώρα ὁ Δαίδαλος εἶναι πάντα ὁ ἀπαράιτος καὶ μοναδικὸς ἐμπιστος σύμβουλος γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ζωῆς του (σ. 1188-1192). Καὶ εἶναι ἀριστουργηματικὴ ἡ ἐξωτερικὴ προσαρμογὴ τοῦ ἥρωα τῆς Τέχνης στὰ καθήκοντα τῆς αὐλικῆς αὐτῆς θέσης του, με τὴν ἡρεμὴ ἀπλότητα καὶ βεβαιότητα τῆς μεγαλοφυίας (σ. 1167).

Ἡ ἐπαφὴ με τὴν Παισιφάη καὶ τὴν ἀκολουθία τῆς ἐγκαινιάζεται στὴ σφαῖρα τῆς καλλιτεχνικῆς διδασκαλίας. Ὁ Δαίδαλος ἐκδηλώνεται σάν ἐπινοητὴς στὴν ὕφαντική, σάν διακοσμητὴς (σ. 1181), σάν χορογράφος (σ. 1184), σάν καλλιτέχνης με ὅποιον τρόπο καὶ ἔτσι κερδίζει ἓνα ἀπέραντο θαυμασμό. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη προσωπικότητα ποὺ ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τὸ δαιμόνιο καλλιτέχνη καὶ σιγὰ σιγὰ μέσα ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ γεννιέται καὶ μιὰ ἀφοσιωτικὴ ἐμπιστοσύνη στὸ μόχθο του (σ. 1236-1237). Ἡ ἰδιαίτερη συναναστροφή του με τὴ βασίλισσα γίνεται σὲ μυστικὴ ἀτμόσφαιρα ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἔξαρσης. Ὁ τρυφερὸς ποιητὴς, ὁ κατανυκτικὸς ἐραστὴς ξυπνάει μέσα του.

«κι' ὡς τὸ βασιλικὸ σαντάλι σου τὸ χῶμα
ἐφώταγε, ἔστεικε στὰ στήθη μου ἡ καρδιά μου...»
(σ. 1221)

«Τὸ μέγα πόθον ἀπὸ πάντα ἦσαν ντυμένη
καθὼς ἡ θάλασσα ἄμα ντυέται τοὺς ἀφρούς της,
μὰ τώρα - τώρα με τὴ θάλασσα εἶχες μοιάσει,
π' ὅσο πιὸ ἀσάλευτη βαθύτερη φαντάζει...» (σ. 1230).

Σ' αὐτὴν ἐμπιστεύεται ἐξομολογητικὰ τὴ μοῖρα τῆς ζωῆς του (σ. 1222-1224). Καὶ αὐτὴ ὀλοένα καὶ πιὸ βαθιὰ παραδίνει τὴν ψυχὴ τῆς στὰ «θεῖα» λόγια του.

Ὁ ἐπαναστατικὸς φρονηματισμὸς τοῦ λαοῦ εἶναι τὸ ἀόρατο ἔργο τοῦ Δαίδαλου (σ. 1181). Ὁ γιὸς του ὁ Ἴκαρος εἶναι ὁ συνωμοτικὸς προπαγανδιστὴς ποὺ ἀκούραστα σκορπίζει τὸ κήρυγμα τοῦ πατέρα του ὡς τὸν τελευταῖο ξωμάχο. Τὸ πολιτικὸ αὐτὸ κήρυγμα χτυπάει πρῶτα (σ. 1182) τὴ θρησκεία τοῦ Δία Ἡλίου, ἰδεολογικὸ στήριγμα τῆς ἐξουσίας τοῦ Μίνωα, με μιὰ θεωρία ποὺ ἐρμηνεύει σὰ φύση τὴν ὀλότητα τοῦ ὄρατοῦ σύμπαντος, ἔτσι καὶ τὸν οὐρανὸ, καὶ τὰ ἀστέρια, καὶ τὸν ἥλιο· ἔπειτα στὴ θέση τῆς φέρνει μιὰ ἄλλη, ἀνθρωποκεντρικὴ αὐτὴ θρησκεία, με τὸ δόγμα πῶς «ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κρύβει ἀκέραιο μέσα τῆς θεό», ἔτσι ποὺ καὶ ὁ τελευταῖος ξωμάχος νὰ φαίνεται σάν ὑπαρξὴ ἀρχικὰ ἰσάξια με τὸ Μίνωα καὶ στὸ τέλος πετάει εὐστοχα τὸ σύνθημα «Δὲν εἶν' ὁ Δίας ὁ μέγας Ταῦρος, μήτε ὁ Μίνωας, ὁ μέγας Ταῦρος εἶν' ὁ λαός...».

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εὐδοκίμησιν αὐτὴ τῆς ἀπελευθερωτικῆς πολιτικῆς στὴν προπαρασκευαστικὴ φάση τῆς, — παρ' ὅλες τὶς καταδόσεις στὸ Μίνωα καὶ στιγματίσεις τῆς τριπλῆς ὑπονομευτικῆς δράσης, — ὁ Δαίδαλος ἀντιμετωπίζει πιά ἄμεσα τὴν ὀργάνωση τοῦ πραξικοπήματος γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μίνωα ἀπ' τὴν ἐξουσία. Χρειάζεται ὅμως ἀκόμη τὴ στιγμὴ τὴν κατάλληλη γιὰ τὴν πιὸ ἀποδοτικὴ χρησιμοποίησιν τῶν συνδυασμένων στὴ δράσιν του παραγόντων, καὶ χρειάζεται ἐιδικώτερα τὸ τμήμα ἐπίλεκτων μαχητῶν ποὺ θὰ ἐπιχειρήσει τὴν πρώτη καὶ κρίσιμη κρούσιν. Ἀκριβῶς ὅμως σὰ νὰ συντρέχουν ὅλα αὐτὰ σὲ μιὰ ἐορτάσιμη νύχτα με πανσέληνον, ὕστερα ἀπ' τὴν καταστολὴ μιᾶς αὐθόρμητης λαϊκῆς ἀνταρσίας. Ἐνῶ τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ εἶναι ἀναστατωμένα ἀπὸ τὰ ἀπάνθρωπα ἐπακόλουθα τῆς καταστολῆς, ὁ Μίνωας ἀποφασίζει μέτρα ἐπίτασης τῆς τυραννίας καὶ μαζί καὶ τὴν ὀλικὴ ἀπαγόρευση τῆς θρησκείας τῶν γυναικῶν. Ἔτσι, οἱ Ἰέρειες καὶ ἡ Παισιφάη καὶ ἡ Ἀριάδνη εἶναι ὅσο ποτὲ πρόθυμες νὰ βοηθήσουν στὸ πραξικόπημα. (σ. 1229), καὶ πλάϊ ὁ λαός ὅσο ποτὲ ἔτοιμος νὰ ἐκμεταλλευθεῖ καὶ νὰ ὀλοκληρώσει τὴν ἐπιτυχία του. Καὶ ἀκόμη, πρόκειται, τὴν ἴδια νύχτα, ὁ Μίνωας με τὸ προσωπεῖο τοῦ Μινώταυρου νὰ κατασπαράξει τὰ σώματα, καὶ νὰ πιεῖ ἀπὸ

τό αίμα, τῶν δεκατέσσερων τρυφερῶν βλαστῶν, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, τῆς Ἀθήνας. Σ' αὐτὴ τὴν ὁμάδα βλέπει ὁ Δαίδαλος τὸ ἐπίλεκτο μαχητικὸ τμήμα του. Ἀρχηγός τους εἶναι ὁ Θησέας· ὁ Ἴκαρος γίνεται σύνδεσμος τοῦ Δαίδαλου μαζί τους, κομιστὴς τῶν ὁδηγιῶν του γιὰ τὴ δράση τους· ἡ Ἀριάδνη ἀνάμεσά τους, ἐνσαρκώνοντας τὴν «εὐγενικὰ φωτιὰ τοῦ στήθους» τους, κρατᾶει στὰ χέρια τῆς νῆμα σχέδιο χοροῦ, χαραγμένο ἀπ' τὸ Δαίδαλο ἐπάνω στοὺς ἀδιάγνωστους κύκλους τοῦ Λαβύρινθου (σ. 1184)· καὶ ἡ Παισιφάη ἐγκαιρὰ φροντίζει ὥστε ν' ἀλλάξουν οἱ φρουροὶ στὸ παλάτι. Μὲ χορευτικὴ ἐμφύχωση γίνεται ἡ προσπέλαση πρὸς τὴ θέση τοῦ Μινώταυρου· μὲ εὐσυχία καὶ μὲ ἀκρίβεια ἡ ἀποκάλυψη τῆς κακουργίας τοῦ Μίνωα, ποῦ τώρα ἀπελπισμένα σφαδάζει μέσα στὸ σφιχτοδεμένο ἀπ' τὸ Δαίδαλο προσωπεῖο του· καὶ ἀφήνεται ἐκεῖ αἰμόφυρτος καὶ ζωντανός, γιατί τέτοια εἶναι ἡ διαταγὴ τοῦ Δαίδαλου· νὰ μὴ θιξοῦν τὴ ζωὴ τοῦ Μίνωα οἱ ἐλευθερωτὲς τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης (σ. 1230 - 1234).

Οἱ ἥρωες, τραγουδώντας παιᾶνα, σπεύδουν πρὸς τὸν ἀρμυρὸ ἀγέρα τῆς θάλασσας, ἐνῶ ὁ Ἴκαρος, ἐκτελώνοντας διαταγὴ τοῦ Δαίδαλου, ἐλευθερώνει τοὺς δεσμῶτες. Ἀπὸ τώρα καὶ ἔπειτα οἱ πρὶν λίγο δεσμῶτες κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν τύχη τῆς Κρήτης. Ἡ πρώτη πράξη τους εἶναι νὰ βάλουν φωτιὰ στὸ ἀμαρτωλὸ παλάτι. Ἐπειτα, μὲ ὄλο τὸ λαὸ γύρω τους, χορεύουν καὶ στὸ τέλος ὀρμιοῦν πρὸς τὸ Βωμὸ τοῦ Ταύρου, πότε μὲ ὕμνους γιὰ τὸν πρωταθλητὴ καὶ τοὺς ἄλλους ἀθλητὲς τῆς ἐλευθερίας τους, πότε μὲ χαιρετισμοὺς γιὰ τοὺς πολιοῦς ἱερεῖς τῆς ἀρχαίας θρησκείας, καὶ πότε μὲ κραυγὲς γιὰ τὸ «ἀγριο δίκιο» τους, ποῦ σκίζει τοὺς οὐρανοὺς νὰ φτάσει μπρὸς στὸν ἥλιο. Γρήγορα ὁμως περνᾶει ἡ ἔξαλλη ὥρα τῆς ἐπανάστασης, καὶ ἔρχεται ἡ νηφάλια ὥρα τῆς περισυλλογῆς γιὰ τὴν ἀνασύλωση τῆς πολιτείας (σ. 1240 - 1241). Οἱ χτεσινοὶ ἐπαναστάτες συγκαλοῦν τὸ λαὸ «ἐκεῖ ποῦ δίνονταν πιὸ πρὶν ὁ ψεύτης Νόμος», καὶ παραδίνουν

«στὰ χέρια του τὸν κρίνο,
τὸν ἀσπρο κρίνο τῆς ἀμόλευτης Ἐφτόνης,
... τῆς Κρήτης τ' ἀνθος, π' ἀπ' τὴ φλόγα τῆς θρεμμένο,
ἀνθεῖ ἀπ' τὰ βάρσθρα πιὸ πᾶνω τοῦ θανάτου!»

***

Ὁ Δαίδαλος, μὲ τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ Μίνωα, θεωρεῖ τελειωμένη τὴν ἀποστολὴ του στὴν Κρήτη. Ἐμπιστεύεται τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου του στὴν ἀρετὴ τοῦ λαοῦ. Τώρα τὸ ἀπέραντο αἶτημα τῆς δικαιοσύνης καλεῖ σὲ ἄλλους τόπους καὶ σὲ ἄλλους μόχθους τὸ πνεῦμα του (σ. 1222, σ. 1235, στ. 13 - 14). Ἀπὸ τώρα ἀνοίγεται ὁ

κατ' ἐξοχὴν χώρος τῆς δικαιοσύνης (σ. 1222, σ. 1240). Ὅχι πιά ἀπλῶς ἡ ἐπανάσταση, ἡ καταστροφὴ τῆς ἀπᾶνθρωπίας· ἀλλὰ ἡ ἀνοικοδόμησις, ἡ ἀνθρωποπλασία καὶ ιστοριοπλασία.

Ὅμως, ἀπὸ τὴ σιᾶση τῆς Παισιφάης σὲ μιὰ στιγμὴ, ἀπὸ τὴ σπουδὴ τοῦ Ἴκαρου ἔπειτα, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ λαξεύσει ὑπέροχο τὸ ἀγαλμα τῆς ἐλευθερίας. Ἀπευθύνεται στὴν Παισιφάη (σ. 1230) καὶ προφέρει τὸν ὀρφικὸ λόγο γιὰ τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου σάν ἔδρα τῆς ἐλευθερίας, σάν δύναμη ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὴ μοῖρα:

«... ἡ μοῖρα εἶν' πέλαγο, μὰ ὁ νοῦς μας εἶναι βράχος,
... κι ὄλα ναυάγιο πὰ στὸ πέλαγο τῆς μοῖρας,
καὶ μόνο ὁ νοῦς ξαναγυρίζει στὴν πηγὴ του
μὲ τὴ σιωπὴ καὶ ξεδιψᾶει σάν τὸ λιοντάρι...»

Ἀπαντώντας στὸν Ἴκαρο, ἐνσάρκωση τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν νεαρῶν ἡρώων στὴν πίστη τους καὶ στὴν ὀρμὴ τους γιὰ τὴν ἀμεση κατάκτηση τοῦ Ἀπόλυτου, μὲ παιδαγωγικὴ ἀποστροφή τονίζει τὴν ἀκατάλυτη ἐσωτερικότητα τῆς ἐλευθερίας σάν ἔφεσης καὶ δύναμης γιὰ δημιουργία:

«Τί, μὲς στὸ μόχθο γιὰ νὰ σώσεις καὶ νὰ πλάσεις
ψηλά δέν εἶν' καὶ χαμηλά, μόν' ἕνας χτύπος
καρδιᾶς ποῦ φτάνει ὡς μὲ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου
κι ἂν εἶσαι μὲς στὴ φυλακὴ...»

καὶ ἀκόμη τὴν ἄλλη καὶ κρίσιμη ὄψη τῆς σάν ἀκέραιης ἀπέναντι στὴν ἀνθρωπότητα ἐντολῆς (σ. 1236, στ. 35 - 37):

«Τί ἀλί ἂν αἰφνίδια ξεχαστεῖς μὲς στὴ χαρὰ Σου
καὶ πεῖς ἀνάσσανα, ἂν μαζί Σου ὁ κόσμος ὄλος
μαζί μὲ Σένα δὲ μαθαίνει ν' ἀνασάνει...»

Εἶναι ἡ βαθύτατη σύλληψη τῆς ἐλευθερίας, ποῦ ἀπλώνει τὰ ὄρια τῆς παρουσίας τῆς στὰ ὄρια τῆς ἐντολῆς τῆς δικαιοσύνης.

Σάν ἔφτασε τὸ μήνυμα γιὰ τὴν τελεσφόρηση τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου, μὲ νοσταλγικὴ ἐγκαρτέρηση ἀναλογίζεται τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του πλάι στὸ Μίνωα. «Καιροὺς κ' ἐμὲ ἦταν τὸ καράβι μου δεμένο στὴ γῆν αὐτὴ...» (σ. 1235). Τώρα στιγμὴ ἠθικῆς πληρώσεως· στὴν ψυχὴ του ἡ ἀκίνησις τοῦ χάους, οὔτε πένθος οὔτε χαρὰ. Σὲ λίγο ὁμως οἱ ἱερεῖες τῆς Μάνας Θεᾶς ἀποθεωτικὰ ἀνυμνοῦν τὸν πόνο του γιὰ τὴ σκλαβιά, καὶ τὸ μόχθο του γιὰ τὴ λευτεριά ὄλων, ἀνθρώπων, ζώων, λουλουδιῶν (σ. 1236 - 1237).

«Τί τῆς Ζωῆς τὸ μέγα δέντρο τ' ἀγαποῦσες
ὄσο κ' ἐμεῖς, κι ὄλο τὸ πότιζες νὰ κάμει
μιὰ παντοδύναμη Ἰσκιὰ στὰ πλάσματα ὄλα...»

Καί, ἐνῶ ὄλοένα πλησιάζει τὸ ἀκουσμα καὶ ἡ λάμψη ἀπὸ τίς κραυγὲς καὶ ἀπὸ τίς φλόγες τῆς Ἐπανάστασης (σ. 1238), ἡ Πα-

σιφάη, κουρασμένη πιά «ἀπ' τῆ θέρμη τῶν φλεβῶ» τῆς, «π' ὄλο τὸ πέλαγο βαθιά τους σά νά βουίξει», αἰσθάνεται μὲ τῆ φωτιά τῆς Κνωσός νά φλέγεται ἡ ἴδια σά δάδα, καί ἔτσι, ρημαγμένη ὡς ἡ Σελήνη, «ἡ ἀσπρη Σελήνη ποὺ τῆς ρούφηξε τὰ σπλάχνα ὁ αἰώνιος πόθος», παραδίνεται ἡρεμά καί ἀπαλά στό θάνατο, σά σέ στερνῶ «ἀπ' τῆ Μοῖρα καθαρμό...». Καί τότε Αὐτός μὲ εὐλάβεια καί κατάνυξη ἀποχαιρετάει τῆ βασίλισσά του σέ ἐκστατικό ἐνατένισμα τῆς ὑπεροχίας ὁμορφιάς τῆς ὄψης Τῆς, ἔτσι καθὼς τὸ προφήτεψε Αὐτός, τώρα ποὺ τὴν ὑπηρετοῦν ρυθμοὶ ὑπερκόσμοιοι, ὅπως τὴν Τέχνη του ὑπηρετοῦσαν «κρυφές πνοές... κι ἀνέμοι». Ἡ πηγὴ τους εἶναι «ὁ Θεὸς ποῦ ἔναι πιὸ πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα, καί ποῦ τὰ πλήθη τρέμουν πάντα τ' ὄνομά του, ὁ Θεὸς ὁ θάνατος...» (σ.1239), καί Ἰσως καί Θεός του (σ. 1224), ἡ Ἀρχή, ὅπου συγκορυφώνονται ἡ Πρώτη καί ἡ Δεύτερη Νύχτα του. Καί τώρα Αὐτός, εἰσχωρώντας ὀλόβαθα πιά στὴν Τρίτη Νύχτα του (σ. 1240), ἀφήνει σὰν ἀχρηστο φορτίο τὸ ἀγλάισμα ὡς τώρα τῆς ζωῆς του, τὴν Τέχνη του, καί παίρνει μονάχα μαζί του «στό

πρωτοβάδιστο ταξίδι» τὴν εἰκόνα τῆς ἀπόλυτης ὁμορφιάς Τῆς.

Ἡ Τέχνη, μὲ ὅλη τὴ θαυματουργία τῆς, εἶναι πάντα μόχθος πρὸς τὴν ὁμορφιά, ἐναγώνιος ἐτασμός γιὰ τὴν ἀστραπή τῆς. Ἡ ψυχὴ ποῦ, μεγαλουργώντας χρόνια μὲ τὴν Τέχνη, ἔφτασε σὲ μιά στιγμή νά ζήσει τὴν ἀπόλυτη αἰσθητικὴ πλήρωση, ἡ ψυχὴ αὐτὴ βρίσκεται πιά σὲ γῶρο, ὅπου αὐτόδοτη εἶναι ἡ παρουσία τῆς ὁμορφιάς, ὅπου δὲν ἀπομένει ἀγώνισμα γιὰ τὴν Τέχνη. Ἡ αἰσθητικὴ εὐδαιμονία τῆς δημιουργίας ἀφήνει ἐκεῖ τὴ θέση τῆς στὴν αἰσθητικὴ μακαριότητα τῆς θεάς. Ὁ Δαίδαλος ὅμως, μὲ τὴν ὀλοκλήρωση ἔτσι τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς του, δὲ βρίσκεται καί στὴν ἀπόλυτη ὀλοκλήρωση τῆς ζωῆς του. Ἡ μεγάλη Πύλη τῆς ζωῆς του εἶναι ἀκόμη ἀνοιχτὴ στό δρόμο του. Ἡ κατ' ἐξοχὴν ὀλικὴ ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς του, ἡ δημιουργικὴ διακονία τῆς δικαιοσύνης, τώρα μόνις προβάλλει στὰ πεπρωμένα του. Γι' αὐτὴν θά ἀξίζε «καὶ ἀνοκλήρωτη ν' ἀφήσει τὴν αἰσθητικὴ πλήρωση τῆς ζωῆς του. Τώρα ὁ πλάστης ἀγαλμάτων γίνεται πλάστης ψυχῶν, ὁ ἀρχιτέκτονας τοῦ Λαβύρινθου ἀρχιτέκτονας τῆς Ἱστορίας.

Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Τοῦ ΝΙΚΟΥ ΚΑΒΑΔΙΑ

Δὲν ξέρω ἂν σ' ἐπλάσε ἔτσι ὁ νοῦς τόσο βαθιά
μ' ἀπὸ καιρὸ θά ἔπρεπε τώρα νὰ χεῖς φτάσει...
Σὲ καρτεροῦσα μὲ τοὺς Φαύνους μὲς στὰ δάση
καί μὲ τοὺς γλάρους στ' ἀκρογιάλια συντροφιὰ...

Σὲ ἀναζητοῦσα μὲς στὰ πάρκα ὀλημερίς
κ' εἶχα πιστέψει ἀπὸ μικρὸς πὼς θά ναι ἀλήθεια...
Μοῦ τό ἔχαν πεί στὰ παιδικὰ μου παραμῦθια
πὼς θά κινούσες κάποια μέρα νά μὲ βρῆς...

Ὅσο ἀργοῦσες καί τοῦ ὄνειρου οἱ Γερανοὶ
κηλίδες μαῦρες στοῦ μυαλοῦ τὸ γκρίζο ὄφάδι
κυνηγημένοι ἀπ' τοὺς καῦμούς, φεύγανε ὀμάδι
κάθε φθινόπωρο γιὰ ρότα μακρινή.

Καί καρτερόντας σε μὲ τ' ἄστρα νά φανῆς
καί μὲ τῆς ἀνοιχῆς νά ἴρθῆς τὰ χελιδόνια
θρηνοῦσε μέσα μου, ἔτσι ὡς κύλαγαν τὰ χρόνια,
ὁ τροβαδοῦρος κάποιας μάταιης προσμονῆς.